

CÁC GIÁ TRỊ ĐỂ “LÀ NGƯỜI”, “LÀM NGƯỜI”, “NÊN NGƯỜI” TRONG TÂM NGUYỆN / HUẤN ĐỨC HỒ CHÍ MINH

Đặng Quốc Bảo¹ và Phạm Minh Gian^{2*}

¹*Viện Trí Việt, Việt Nam*

²*Khoa Khoa học xã hội, Nghệ thuật và Nhân văn, Trường Đại học Đồng Tháp, Việt Nam*

**Tác giả liên hệ: pmgian@dthu.edu.vn*

Lịch sử bài báo

Ngày nhận: 05/9/2023; Ngày nhận chỉnh sửa: 12/10/2023; Ngày duyệt đăng: 23/10/2023

Tóm tắt

Bài viết “Các giá trị để “Là người”, “Làm người”, “Nên người” trong tâm nguyện/huấn đức Hồ Chí Minh” tìm hiểu về triết lý sống của Hồ Chí Minh và các giá trị mà Người mong muốn để xây dựng một xã hội tốt đẹp. Bài viết trình bày các giá trị này dưới các khía cạnh: Thiện là cái gốc để “Là người”; trên nền tảng tố chất “Thiện” con người tiếp tục rèn luyện “Đại học chi đạo, tại minh minh đức, tại thân dân” để “Làm người” và “Cần Kiệm/Tinh Nghĩa” cách thức để “Nên người”.

Từ khóa: Hồ Chí Minh, huấn đức, là người, làm người, nên người, tâm nguyện.

ESSENTIAL VALUES TO “BE HUMAN”, “LIVE AS HUMANS”, AND “BECOME A GOOD MAN” IN HO CHI MINH’S SECRET WISHES/VIRTUE TEACHINGS

Dang Quoc Bao¹ and Pham Minh Gian^{2*}

¹*Institute of Viet Mind, Vietnam*

²*Faculty of Social Sciences, Arts and Humanities, Dong Thap University, Vietnam*

**Corresponding author: pmgian@dthu.edu.vn*

Article history

Received: 05/9/2023; Received in revised form: 12/10/2023; Accepted: 23/10/2023

Abstract

The article “The essential values to “be human”, “live as humans” and “become a good man” as prescribed in Ho Chi Minh’s inner wishes/virtue teachings outlines Ho Chi Minh’s living philosophy and essential values for a good society as He expected. These human values are presented in the following aspects: Goodness as the root to “be human”; on the basis of “goodness”, people further to train “đại học chi đạo, tại minh minh đức, tại thân dân” (life-long learning requires a lucid mind), to “live as humans” and of “thrift/affection” to “become a good man”.

Keywords: Be human, become a good man, Ho Chi Minh, live as human, secret wish, virtue teaching.

DOI: <https://doi.org/10.52714/dthu.12.9.2023.1196>

Trích dẫn: Đặng, Q. B., & Phạm, M. G. (2023). Các giá trị để “Là người”, “Làm người”, “Nên người” trong tâm nguyện/huấn đức Hồ Chí Minh. *Tạp chí Khoa học Đại học Đồng Tháp*, 12(9), 3-6. <https://doi.org/10.52714/dthu.12.9.2023.1196>.

1. Thiện là cái gốc để “Là người”

Bác Hồ coi “Thiện” là cái gốc để “Là người”

Bác nêu ra “Thiện” đối lập với “Ác”

“Chính” đối lập với “Tà”.

Người dạy:

“Trong xã hội tuy có trăm công nghìn việc song những công việc ấy chia làm hai thứ việc “Chính” và việc “Tà”.

Làm việc “Chính” là người thiện.

Làm việc “Tà” là người ác.

Siêng năng (Cần), tắn tiện (Kiệm), trong sạch (Liêm) là “Chính”, là “Thiện”. Lười biếng, xa xỉ, tham lam là “Tà”, là “Ác”.

Người nhấn mạnh:

“Việc thiện thì dù nhỏ mấy cũng làm

Việc ác thì dù nhỏ mấy cũng tránh”.

Trong bài thơ “Nửa đêm” (Dạ bán), Người viết:

Thụy thì đô tượng thuần lương hán

Tĩnh hậu tài phân thiện ác nhân

Thiện ác nguyên lai vô định tính

Đa đo giáo dục đích nguyên nhân

Ngủ thì ai cũng như lương thiện

Tỉnh dậy phân ra kẻ dữ hiền

Hiền dữ phải đâu là tính sẵn

Phần nhiều do giáo dục mà nên.

Như vậy theo Hồ Chí Minh giáo dục và tự giáo dục có vai trò quan trọng hình thành tố chất “Thiện” trong mỗi con người, tất nhiên đó phải là nền giáo dục lấy lý tưởng là sự phát triển nhân văn, dân chủ và lao động.

2. Trên nền tảng tố chất “Thiện” con người tiếp tục rèn luyện “Đại học chi đạo, tại minh minh đức, tại thân dân” để “Làm người”

Ngày 21/07/1956 đến thăm một lớp học của trí thức Thủ đô đặt tại một trường đại học của Hà Nội, Bác Hồ có lời tâm tình:

“Thời gian các bạn đến nghiên cứu ở trường này tương đối ngắn ngủi, cho nên không thể yêu cầu quá cao, quá nhiều. Những điều các bạn nghiên cứu được ở đây có thể ví như một hạt nhân bé nhỏ. Sau này, các bạn sẽ tiếp tục săn sóc vun xới làm cho hạt nhân ấy mọc thành cây và dần dần nở hoa kết quả.

Theo ý riêng của tôi, thì hạt nhân ấy có thể tóm

tắt trong 11 chữ “Đại học chi đạo, tại minh minh đức, tại thân dân”.

Người nhấn mạnh thêm:

“Nói tóm tắt:

Minh minh đức là chính tâm

Thân dân tức là phục vụ nhân dân

Đặt lợi ích của nhân dân lên trên hết

Nói một cách khác, tức là:

“Tiên thiên hạ chi ưu nhi ưu

Hậu thiên hạ chi lạc nhi lạc”

(Hồ Chí Minh Toàn tập, tập 10, tr. 377)

Trong lời tâm tình này, Hồ Chí Minh đã kết hợp và phát triển ý tưởng của hai bậc tiền hiền: Tăng Tử (505-435 TCN), học trò xuất sắc của Khổng Tử và Phạm Trọng Yêm (990-1052), nhà chính trị văn hóa nổi tiếng đời Tống đã minh định yêu cầu có trong đạo đức của nhà chính trị giáo dục hiện đại.

Hồ Chí Minh khôi phục phạm trù “Thân dân”, vốn là thông điệp gốc của chân Nho thay cho “Tân dân” từng được Hán Nho, Tống Nho quảng bá.

Sách “Đại học” (một cuốn sách nền tảng trong “Tứ thư”) mà các đời sau lưu hành khi dẫn lại ý tưởng của Tăng Tử có diễn đạt:

“Đại học chi đạo

Tại minh minh đức

Tại thân dân

Tại chi ư chí thiện”

Với sự giải thích:

“Hai chữ “Đại học” ở đây có nghĩa là đạo học rộng lớn với học vấn uyên bác tinh sâu. Minh minh đức là phát huy tiềm năng đức sáng, đức tốt, tính thiện của con người, “Thân dân” là đổi mới lòng dân, đổi mới cách nghĩ của dân, bỏ cũ thay mới, bỏ ác thay thiện, khiến mọi người có thể bỏ dần xấu mà làm điều tốt”

Ý tưởng trên là tích cực, song để làm cho kẻ sĩ và nhà chính trị giáo dục có tâm thế, thái độ: Đứng trên dân, ban ơn cho dân. “Thân dân” mà Hồ Chí Minh khôi phục lại ý tưởng của các bậc chân Nho, đặc biệt là của Phạm Trọng Yêm: lo trước dân, hưởng sau dân và đến Người không chỉ bó hẹp ở nghĩa “Thương dân”. Nó mang một chất mới cao quý hơn nhiều trong văn hóa chính trị của nước Việt Nam mới mà Hồ Chí Minh cùng các đồng chí của mình đã ra sức kiến tạo từ ngày 2/9/1945.

Phát biểu tại phiên họp đầu tiên của Ủy ban nghiên cứu kiến quốc ngày 10/01/1946, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã nói: “Chúng ta tranh được tự do, độc lập mà dân cứ chết đói, chết rét thì tự do độc lập không làm gì. Dân chỉ biết rõ giá trị của tự do, của độc lập khi mà dân được ăn no mặc đủ. Chúng ta phải thực hiện ngay: Làm cho dân có ăn; Làm cho dân có mặc; Làm cho dân có chỗ ở, Làm cho dân có học hành. Cái mục đích của chúng ta đi đến là bốn điều đó”.

Các nhà trường của đất nước ngày nay đang vận động vào bối cảnh có tác động của Cách mạng công nghiệp lần thứ tư. Sản phẩm của các Nhà trường gắn kết tiếp nối với nhau tạo ra “Nhân cách - Nhân lực” để cho đất nước vững bước đi vào sự hội nhập.

3. “Cần kiệm/Tình nghĩa” cách thức để “Nên người”

3.1. Trong tác phẩm “Đường Cách Mệnh”, viết năm 1927, Bác Hồ xác định hai phẩm chất “Cần-Kiệm là nhân tố hàng đầu trong tư cách người cách mệnh.

Người viết:

“Tự mình phải:

Cần kiệm.

Hòa mà không tư.

Cả quyết sửa lỗi mình

Cẩn thận mà không nhút nhát

Hay hỏi.

Nhẫn nại (chịu khó)

Hay nghiên cứu, xem xét

Vị công vong tư

Không hiếu danh, không kiêu ngạo

Nói thì phải làm

Giữ chủ nghĩa cho vững

Hy sinh

Ít lòng tham muốn về vật chất

Bí mật

Đôi người phải:

Với từng người thì khoan thứ

Với Đoàn thể thì nghiêm

Có lòng bày vẽ cho người

Trực mà không táo bạo.

Hay xem xét người

Làm việc phải:

Xem xét hoàn cảnh kỹ càng

Quyết đoán

Dũng cảm

Phục tùng đoàn thể.”

(Hồ, tập 2, tr. 280-281)

3.2. Trước khi mất (09/1969), chỉ đạo nhóm làm sách “Người tốt, Việc tốt”, Bác Hồ nêu ra câu hỏi:

“Các chú có biết nhân dân ta sống với nhau thế nào không?” và được nghe trả lời: “Thưa Bác, nhân dân ta có câu: Tắt lửa tối đèn có nhau”, Người đã nhắc nhở: “Đúng là như vậy! Nhân dân ta từ lâu đã sống với nhau có tình có nghĩa. Từ khi có Đảng ta lãnh đạo và giáo dục, tình nghĩa ấy càng cao đẹp hơn trở thành tình nghĩa đồng bào, đồng chí, tình nghĩa năm châu bốn biển một nhà”.

Như vậy trong quan điểm của Bác Hồ: “Đi theo Chủ nghĩa Mác-Lênin, làm theo Chủ nghĩa Mác-Lênin là phải sống với nhau có tình, có nghĩa”.

3.3. Tựa vào một cách diễn đạt của Bác, xin phép Bác được khắc họa bốn phẩm chất then chốt trong nhân cách con người Việt hiện nay.

“Trời có bốn mùa: Xuân-Hạ-Thu-Đông

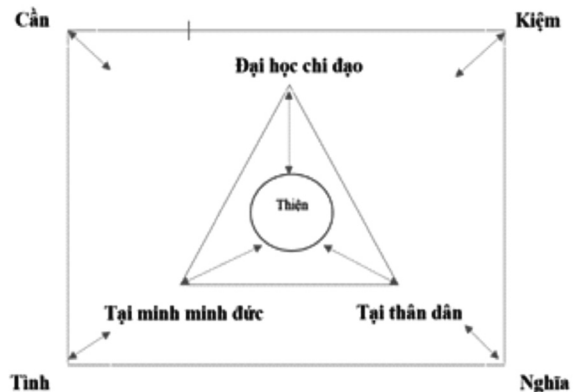
Đất có bốn phương: Đông-Tây-Nam-Bắc

Người có bốn đức: Cần-Kiệm-Tình-Nghĩa

Thiếu một mùa thì không thành Trời

Thiếu một phương thì không thành Đất

Thiếu một đức thì không thành Người”

Sơ đồ 1. Khung mẫu nhân cách con người Việt theo tâm nguyện Hồ Chí Minh

4. Kết luận

Bài viết trình bày về những giá trị căn bản mà Hồ Chí Minh coi là cơ bản để làm người và xây dựng một xã hội tốt đẹp. Đầu tiên, bài viết nhấn mạnh về giá trị của “thiện” và đối lập với “ác”. Hồ Chí Minh khuyến khích mọi người hành động theo tinh thần thiện, tránh xa hành vi ác. Ông cũng đặt sự cần thiết vào tình yêu thương và đoàn kết, không phân biệt dân tộc, tôn giáo hay tầng lớp./.

Tài liệu tham khảo

- Hồ Chí Minh Toàn tập 2011, tập 1-15. Hà Nội: NXB Chính trị Quốc gia.
- Phạm, T. D. (2017). *Học tập suốt đời và xây dựng xã hội học tập*. Hà Nội: NXB Dân Trí.
- Trần, V. N. (2016). *Sập thành nhà giáo*. Hà Nội: NXB Giáo dục.